2017

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. 'कालिदासस्य प्रकृतिप्राणताम्' - मेघदूतानुसारं विचारयत । 15

अथवा

मेघमार्गे क्रमेण समागतानां नदीनां वर्णनं कुरुत ।

2. प्रश्नद्वयं समाधेयम् : 7½ × 2

क) कवेः उज्जयिनीप्रीतिं वर्णयत ।

ख) रामगिरेः परिचयं दत्त्वा हिमालयस्य शोभां वर्णयत ।

ग) दशार्णानां कुरुक्षेत्रस्य च परिचयं लिखत ।

घ) क्रौञ्चरन्ध्रस्य पौराणिकीं वार्त्तां अपि च अस्य महत्त्वं विचारयत ।

3. सप्रसङ्ग व्याख्या कार्या : 12

तस्यस्थित्वा कथमपि पुरः कौतुकाधानहेतो-
रन्तर्बाष्पश्चिरमनुचरो राजराजस्य दध्यौ
मेघालोके भवति सुखिनोऽप्यन्यथावृत्ति चेतः
कण्ठश्लेषुपप्रणयिनि जने किं पुनर्दूरसंस्थे ॥

अथवा

तां कस्याचिद्र भावनवलभौ सुप्तपारावतायाम्
नीत्वा रात्रिं चिरविलसनात् श्विन्नविद्युत् फलत्रः ।
दृष्टे सूर्ये पुनरपि भवान् बाहयेदध्वशेषम्
मन्दायन्ते न खलु सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः ॥

4. उत्कलभाषया आङ्गलभाषया *वा* अनुवादः कार्यः । 18

धूमज्योतिः सलिलमरुतां सन्निपातः क्व मेघः
सन्देशार्थाः क्व पटुकरणैः प्राणिभिः प्रापणीयाः ।
इत्यौत्सुक्यादपरिगणयन् गुह्यकस्तं ययाचे
कामार्त्ता हि प्रकृतिकृपणा श्चेतनाचेतनेषु ॥

अथवा

गच्छन्तीनां रमणवसतिं योषितां तत्रनक्तं
रुद्धालोके नरपतिपथे सूचिभेद्यैस्तमोभिः
सौदामन्या कनकनिकषस्निग्धया दर्शयोर्वीं
तोयोत्सर्गस्तनितमुखरो मास्म भूर्विकलवास्ताः ॥

5. संस्कृतगीतिकाव्यस्य उत्पत्तिं विकाशं च वर्णयत । 10

अथवा

संस्कृतगीतिकाव्यस्य वैशिष्ट्यं विवेचनीयम् ।

6. *एकस्य* संक्षिप्त टिप्पणी देया : 5

क) नीतिशतकम्

ख) कवि अमरुकः ।

7. संस्कृत गद्यकाव्यस्य विकाशधारां विमृशत । 10

अथवा

संस्कृतकथासाहित्ये पञ्चतन्त्रस्य स्थानमाकलयत ।

8. *एकस्य* संक्षिप्त टिप्पणीं लिखत : 5

क) पण्डित नारायणः

ख) कादम्बरी ।

2017

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. अधस्तनेषु **पञ्च** सूत्राणि सोदाहरणं व्याख्यात : 5 × 5

क) इको गुणवृद्धी

ख) अलोऽन्त्यस्य

ग) आद्यन्तौ टकितौ

घ) स्थानेऽन्तरतमः

ङ) आदेः परस्य

च) स्वरितेनाधिकारः

छ) ङिच्च

ज) तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य ।

2. *एकस्य* आशयं स्पष्टयत : 5

क) असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे ।

ख) अकृतव्यूहाः पाणिनीयाः ।

3. साहित्यदर्पणानुसारं काव्य-प्रयोजनम् आलोचयत । 10

अथवा

विश्वनाथदिशा काव्य लक्षणं विमृशत ।

4. *एकस्य* संक्षिप्तोत्तरं देयम् : 5

क) काव्य भेदाः ।

ख) अभिधा वृत्तेः लक्षणम् ।

5. साहित्यदर्पणानुसारं कति काश्च शब्दस्य शक्तयः ? विवृणुत । 10

अथवा

विश्वनाथदिशा रसस्य स्वरूपम् अपि च भेदान् विशदयत ।

6. *एकस्य* संक्षेपेण उत्तरं लिखत : 5

क) लक्षणा भेदाः

ख) श्रृङ्गार रसः ।

7. अधोलिखितेषु ***चतुर्णाम्*** अलङ्काराणां लक्षणं सोदाहरणं संगमयत ।

5 × 4

क) यमकम्

ख) उत्प्रेक्षा

ग) स्वभावोक्तिः

घ) अर्थान्तरन्यासः

ङ) व्यतिरेकः

च) समासोक्तिः

छ) रूपकम् ।

2017

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. अधस्तनेषु कानिचित् ***चत्वारि*** सोदाहरणं व्याख्यात : 5 × 4

क) द्रोणरूपं यत्परिमाणं तत्परिच्छिन्नो व्रीहिरित्यर्थः ।

ख) कर्तुरीप्सिततमं कर्म ।

ग) कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया ।

घ) अधिशीङ्स्थाऽऽसां कर्म

ङ) संवोधने च

च) अभिनिविशश्च

छ) तथायुक्तं चानीप्सितम् ।

2. अधोलिखितेषु सूत्र***द्वयं*** व्याख्यात : 5 × 2

क) अपवर्गे तृतीया

ख) येनाङ्ग विकारः

ग) कर्तृकरणयोस्तृतीया

घ) इत्थंभूतलक्षणे ।

3. अधस्तात् सूत्र ***चतुष्टयं*** सोदाहरणं व्याख्यात : 5 × 4

क) रुच्यर्थानां प्रीयमाणः

ख) स्पृहेरीप्सितः

ग) पत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता

घ) धारेरुत्तमर्णः

ङ) क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म

च) तुमर्थाच्च भाववचनाम्

छ) क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः ।

4. उत्कलभाषया आङ्गलभाषया *वा एकस्य* खण्डस्य अनुवादं कुरुत : 30

क) सर्वं कार्यं यथाकालं सम्पाद्यम् । अन्यथा कार्यहानिर्भवति । पादे यदि कण्टक प्रवेशो जायते तर्हि अनुपदमेव स नखेनैव उत्पाट्यः यदि विलम्बः क्रियते कण्टकम् अन्तः प्रविश्य वेदनामुत्पादयति । शस्त्राचिकित्सां विना न तस्योपशामो भवति । कालनियमोऽयं

सर्वत्र कार्ये आवश्यकः । स्नाने भोजने शयने आरोग्यरक्षणे च आवश्यकः । स्वकर्तव्यनिर्वाहे बन्धुमित्रसमागमे अधिकारिभिः सन्दर्शने चापि आवश्यकः । धनस्य अपव्यये पुनर्धनं सम्पादयितुं शक्यते । कालस्य अपव्यये तु तत् आयुष्यभाग एव निरर्थको भवति ।

ख) संस्कृतं विज्ञानस्य भाण्डागारमिति कारणतः संस्कृताध्ययनम् अस्मान् आधुनिकयुगं प्रति नयति । संस्कृताध्ययनेन अस्माकं स्वाभिमानजागरणं भवति । अस्माकं आत्मगौरवस्य वृद्धिरपि भवति । अनेकेषां भारतीयबस्तूनां पेटेण्टप्राप्तौ संस्कृतमेव कारणम् । विज्ञानतन्त्रज्ञानादीनाम् आकररूपा इयं भाषा । आर्यभट्ट-वराहमिहिर-सामन्तचन्द्रशेखरादयो गणितमाध्यमेन ग्रहनक्षत्रगतिविधिं निर्णीतवन्तः । वौधायनशुल्वसूत्रे पीथागोरस-उत्पादयसिद्धान्तस्य मूलमस्ति । भारतीकृष्णतीर्थाः वैदिकगणितस्य सूत्राणि आविस्कृत्य तत्सिद्धान्तः प्रदर्शितवन्तः । भारद्वाज विमानशास्त्रे विमाननिर्माणपद्धतिश्च वर्णितः । संस्कृतं ज्ञानस्य विज्ञानस्य च आकारः इति विषये नास्ति सेन्देहलेशः ।

2017

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. गृध्र-विडाल कथायाः विशेषत्वमुल्लिख्य अत्र का नीतिशिक्षा उपलभ्यते - वर्णयत । 15

अथवा

पठितांशमवलम्ब्य कथामुखस्य वैशिष्ट्यं विशदयत ।

2. *त्रयाणाम्* उत्तरं संक्षेपेण लिखत : 5 × 3

क) पुत्रेण जातेन को अर्थः ?

ख) केषु केषु स्थलेषु विश्वासो नैव कर्त्तव्यः ?

ग) महात्मनाम् प्रकृतिसिद्धं गुणं वर्णयत ।

घ) लोभात् के प्रभवन्ति ?

ङ) के एते षट् दुःखभागिनः सन्ति ?

[Turn Over

3. सप्रसङ्ग व्याख्या कार्य्या :

मृतो दरिद्रः पुरुषो मृतं राष्ट्रमराजकम् ।
मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञस्त्वदक्षिणः ॥

अथवा

माता गुरुतरा भूमेः पिता उच्चतरश्चखात् ।
मनः शीघ्रतरं वायोश्चिन्ता बहुतरो नृणाम् ॥

4. उत्कलभाषया आंग्लभाषया *वा* अनुवादं कुरुत : 7

दाक्ष्यमेकपदं धर्म्यं दानमेकपदं यशः ।
सत्यमेकपदं स्वर्ग्यं शीलमेकपदं सुखम् ॥

अथवा

यस्य बाहुवलं सर्वे पाण्डवाः समुपाश्रिताः ।
अर्जुनं तमपहाय नकुलं जीवमिच्छसि ॥

5. भ्रातृणां जीवदानसमये यक्षः युधिष्ठिरं कथं परीक्षितवान् ? 15

अथवा

यक्षप्रश्नानां सामाजिकमहत्त्वं आकलयत ।

6. अधोलिखितेषु केषांचित् ***पञ्चानां*** शब्दानां यथानिर्दिष्टानि रूपाणि लिखत : 2 × 5

क) धनिन् - द्वितीया-बहुवचने ।

ख) भू - षष्ठी-बहुवचने ।

ग) मातृ - सप्तमी-द्विवचने ।

घ) मति - चतुर्थी-एकवचने ।

ङ) लक्ष्मी - प्रथमा एकवचने ।

च) तद् (स्त्रीलिङ्गे) - षष्ठी-बहुवचने ।

छ) युष्मद् - चतुर्थी-वहुवचने ।

7. अधोलिखितेषु केषांचित् ***पञ्चानां*** यथानिर्दिष्टानि रूपाणि लिखत : 2 × 5

क) शी - लोटि-प्रथमपुरुष-बहुवचने ।

ख) दा-(आत्मनेपदी) - लटि-उत्तमपुरुष-बहुवचने ।

ग) नी-विधिलिङ्गि - मध्यमपुरुषैकवचने ।

घ) सेव् - लृटि - उत्तमपुरुषैकवचने ।

ङ) पा - लिटि - मध्यमपुरुष-बहुवचने ।

च) कृ-(आत्मनेपदे) - लोटि-प्रथमपुरुष-बहुवचने ।

छ) हन् - लटि - मध्यमपुरुषैकवचने ।

2018

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer ***all*** questions

1. अधस्तनेषु ***पञ्चसूत्राणि*** सोदाहरणं व्याख्यात । 5 × 5

क) आद्यन्तौ टाकितौ ।

ख) षष्ठी स्थानेयोगा ।

ग) तस्मादित्युत्तरस्य ।

घ) अनेकाल्शित्सर्वस्य ।

ङ) स्वरितेनाधिकारः ।

च) अचश्च

छ) स्थानेऽन्तरतमः ।

[Turn Over

2. ***एकस्य*** आशयं स्पष्टीकुरुत । 5

क) परनित्यान्तरङ्गापवादानामुत्तरोत्तरं बलीयः ।

ख) यत्रानेकविधमान्तर्यं तत्र स्थानत आन्तर्यं बलीयः ।

3. साहित्यदर्पणदिशा काव्यहेतुं प्रतिपादयत । 10

अथवा

मम्मटकृतं काव्यलक्षणं विश्वनाथेन कथं खण्डितम् इति सोदाहरणं विशदयत ।

4. कस्यचि***देकस्य*** टिप्पणीं दत्त : 5

क) काव्यभेदः

ख) काव्यप्रयोजनम् ।

5. शब्दस्य अभिधाशक्तिं सोदाहरणं व्याख्यात । 10

अथवा

6. कस्यचिदेकस्य टिप्पणीं दत्त : 5

क) रूढ़िमतीलक्षणा ।

ख) प्रयोजनवती लक्षणा ।

7. अधोलिखितेषु ***चतुर्णाम्*** अलङ्काराणां लक्षणं उदाहरणे संगमयत । 5 × 4

क) उपमा

ख) अनुप्रासः

ग) अर्थान्तरन्यासः

घ) अपह्नुतिः

ङ) विशेषोक्तिः

च) स्वभावोक्तिः ।

2018

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer ***all*** questions

1. अधोलिखितेषु ***चत्वारि*** सोदाहरणं व्याख्यात । 5 × 4

   क) तथायुक्तं चानीप्सितम् ।

   ख) हृक्रोरन्यतरस्याम् ।

   ग) गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्माकर्मकाणामणिकर्ता स णौ ।

   घ) उपान्वध्याङ्वसः ।

   ङ) अनुर्लक्षणे ।

   च) सुः पूजायाम् ।

   छ) प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा ।

2. अधोलिखितेषु सूत्र ***द्वयं*** सोदाहरणं व्याख्यात । 5 ×

क) सादकतमं करणम् ।

ख) हेतौ ।

ग) इत्यम्भूतलक्षणे ।

घ) सहयुक्तेऽप्रधाने ।

3. अधोलिखितेषु सूत्र ***चतुष्टयं*** सोदाहरणं व्याख्यात । 5 ×

क) चतुर्थी सम्प्रदाने ।

ख) स्पृहेरीप्सितः ।

ग) तुमर्थाच्च भाववचनात् ।

घ) गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्यौ चेष्टायामनध्वनि ।

ङ) श्लाघह्नुङ्स्थाशपां ज्ञीप्स्यमानः ।

च) परिक्रयणे सम्प्रदानमन्यतरस्याम् ।

4. कस्यचि देकस्य खण्डस्य ओडिआ-भाषया आङ्गलभाषया बा अनुवादः कार्यः 10 × 3

दीपावली प्रकाशस्य उत्सवः । अस्मिन् उत्सवे लोकाः दीपानां पंक्तीः निर्माय तान् प्रज्वालयन्ति । एषः शरत्कालस्य प्रधान उत्सवः । एषः कार्त्तिकमासस्य अमावस्यायां सोत्साहं मान्यते । कथ्यते यत् अस्मिन् दिने मर्यादापुरुषोत्तमः श्रीरामः वनवासं पूरयित्वा अयोध्यां प्रत्यागच्छत् । सर्वा नगरी नववधू इव भूषिता आसीत् । लोकाः दीपानां प्रकाशं कृत्वा श्रीरामस्य स्वागतम् अकुर्वन् । तस्मात् दिनात् आरभ्य दीपावली महोत्सवः मान्यते । विज्ञानदृष्ट्या अपि अस्य उत्सवस्य महत् महत्वम् । वर्षाकारणात् समस्तं वातावरणं दूषितं जायते । सर्वतः मशकानां मक्षिकाणां च प्रकोपः भवति । दीपकानां प्रकाशेन वायुः शुध्यति, कीटाणवः च नश्यन्ति ।

अथवा

एकदा काचित् महिला वस्त्रप्रक्षालनार्थं नदीतीरं गताः स्वस्य शिशुं पुत्रं समीपे स्थापयित्वा प्रक्षालनकार्थे व्यापृता अभवत् । नदीतटे वटतरोः अधः कश्चिद् योगी मुद्रितलोचनः ध्यानमग्नः उपविष्टः । बालकः क्रीडन् जलमध्यं प्रविष्टः । नदीप्रवाहे पतितः च । जलधारया प्रवाहितः शिशुः मरणोन्मुखः आसीत् । जीवनरक्षार्थं माता आर्तस्वरेण 'जीवय जीवय' इति उच्चैः शब्दं कृतवती ।

अनेन शब्देन योगिनः ध्यानभङ्गे जातः । स तत्र निश्चलः ध्यानमग्नः भवति चेत् शिशुः मृत्युमुखे पतिष्यति । शिशुरक्षार्थं ध्यानभङ्गं करोति चेत् तपस्याभङ्गः भविष्यति । एवं स द्विधाग्रस्तः अभवत् । स्वार्थं साधयेत् परार्थे जीवनं वा पातयेत् । अन्ततो गत्वा स नदीमध्यं प्रविश्य शिशुम् उद्धारयामास ।

2018

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer ***all*** questions

1. मृगशृगालकथां सनीतिकं लिखत । 15

अथवा

चित्रग्रीवेण लुब्धान् कपोतान्वोधयितुं कीदृशः प्रयासः कृतः ?

2. ***त्रयाणां*** उत्तरं संक्षेपेण लिखत । 5 × 3

क) वृद्धव्याघ्रः सरस्तीरे किं ब्रूते ?

ख) कुत्र दानं सफलं भवति ?

ग) धर्मशास्त्रे दानविषये किं लिखितमस्ति ?

घ) मरणावसरे पथिकेन किं चिन्तितम् ?

ङ) कथामुखमाश्रित्य मूर्खनिन्दामुपस्थापयत ।

3. यक्षप्रश्नानां सामाजिकमहत्त्वमाकलयत । 15

अथवा

पतितान् भ्रातृन् विलोक्य युधिष्ठिरः विलपन् किं किमुवाच ?

4. सप्रसङ्ग व्याख्या कार्या : 8

ब्रह्मादित्यमुन्नयति देवास्तस्याभितश्चराः ।
धर्मश्चास्तं नयति च सत्ये च प्रतितिष्ठति ।।

अथवा

धर्मशीलः सदा राजा इति मां मानवा विदुः ।
स्वधर्मान्न चलिष्यामि नकुलो यक्ष जीवतु ।।

5. ओड़िआ-भाषया आङ्लभाषया वा अनुवादः कार्यः 7

सानूनिवाद्रेः संसुप्तान् दृष्ट्वा भ्रातृन् महामतिः ।
सुखं प्रसुप्तान् प्रस्विन्नः खिन्नः कष्टां दशां गतः ।।

अथवा

मृतो दरिद्रः पुरूषो मृतं राष्ट्रमराजकम् ।
मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञस्त्वदक्षिणः ।।

6. अधोलिखितेषु केषांचित् *पञ्चानां* शब्दानां यथानिर्दिष्टं रूपं लिखत : 2 × 5

क) देव - षष्ठी - बहुवचने ।

ख) कवि - प्रथमा - द्विवचने ।

ग) नदी - तृतीया - एकवचने ।

घ) भानु - द्वितीया बहुवचने ।

ङ) तद् - सप्तमी - बहुवचने ।

च) गुणिन् - चतुर्थी - द्विवचने ।

छ) राजन् - पञ्चमी - एकवचने ।

7. अधोलिखितेषु केषांचित् ***पञ्चानां*** यथानिर्दिष्टं रूपं लिखत : 2 × 5

क) पठ् - लिटि - मध्यमपुरुष - एकवचने ।

ख) कृ - लङ्गि - उत्तमपुरुष - बहुवचने ।

ग) सेव् - लटि - प्रथमपुरुष - बहुवचने ।

घ) शृ - लोटि - उत्तमपुरुष - द्विवचने ।

ङ) हन् - लङ्गि - प्रथमपुरुष - बहुवचने ।

च) नी - (आत्मनेपदी) - लिटि - प्रथमपुरुष - एकवचने ।

छ) शी - लिटि - प्रथमपुरुष - द्विवचने ।

2019

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. मेघदूते कालिदासस्य उपमाचातुर्यं विमृशत । 15

अथवा

मेघदूते वर्णितानां नदीनां शोभां तत्र मेघस्य कार्यं च वर्णयत ।

2. अधोलिखितेषु **द्वयोः** उत्तरं लिखत : 7½ × 2

क) मार्गे वक्रेऽपि मेघः किमर्थमुज्जयिनीं गमिष्यति ?

ख) सिद्धाः किमर्थं मेघं मानयिष्यन्ति ?

ग) पशुपतेः सङ्गीतार्थः कथं समग्रः भावी ?

घ) दशमुखभुजोच्छ्वासितप्रस्थसन्धेः –इत्यत्र का पौराणिकी वार्त्ता ?

3. सप्रसङ्गं व्याख्या कार्या : 12

कामार्त्ता हि प्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु ।

अथवा

रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णता गोरवाय ।

4. उत्कलभाषया आङ्गलभाषया वा अनुवादः करणीयः 8

मन्दं मन्दं नुदति पवनश्चानुकुलो यथात्वां
वामश्चायं नदति मधुरं चातकस्ते सगन्धः ।
गर्भाधानक्षणपरिचयान्नूनमावद्धमालाः
सेविष्यन्ते नयनसुभगं खे भवन्तं बलाकाः ।।

अथवा

तत्र स्कन्दं नियतवसतिं पुष्पमेघीकृतात्मा
पुष्पासारैः स्नपयतु भवान् व्योमगङ्गाजलाद्रैः ।
रक्षाहेतोर्नवशशिभृता वासवीनां चमूना-
मत्यादित्यं हुतवहमुखे संभृतं तद्धि तेजः ।।

5. भर्त्तृहरिशतकत्रयस्य वैशिट्यं विमृशत । 10

अथवा

संस्कृतगीतिकाव्यानां विकाशधाराम्-आलोचयत ।

6. **एकस्य** संक्षिप्तटिप्पणी प्रदेया : 5

क) हंसदूतम्

ख) ऋतुसंहारम् ।

. 'गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति' –इत्युक्तेः याथार्थ्यं प्रतिपादयत । 10

अथवा

प्रमुखानि कथाकाव्यानि अवलम्ब्य नातिदीर्घः प्रबन्धो लेख्यः ।

8. एकस्य संक्षिप्त टिप्पणी प्रदेया : 5

क) वासवदत्ता

ख) कादम्बरी ।

□□

2019

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions.

1. अधस्तनेषु चतुर्णां सूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या कार्या : 5 × 4

   क) इकोगुणवृद्धी

   ख) अनेकाल्शित्सर्वस्य

   ग) मिदचोऽन्त्यात्पर:

   घ) तस्यादित्युत्तरस्य

   ङ) आदे: परस्य

   च) स्थानेऽन्तरतम: ।

2. द्वयो : संक्षिप्त टिप्पणी प्रदेया : 5 × 2

   क) यत्रानेकविधमान्तर्यं तत्र स्थानत आन्तर्यं बलीय: ।

   ख) असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे

   ग) अकृतव्यूहा: पाणिनीया: ।

3. साहित्यदर्पणानुसारं काव्यहेतुं प्रतिपादयत । 10

अथवा

काव्यस्य प्रयोजनानि आलोचयत ।

[Turn Over

4. एकस्य संक्षिप्तटिप्पणी देया: : 5

क) विश्वनाथस्य काव्यलक्षणम्

ख) काव्यभेद: ।

5. लक्षणाशक्ते: लक्षणनिरूपणपुर:सरं भेदान् प्रदर्शयत । 10

अथवा

का नाम व्यञ्जना ? तस्या: भेदान् सोदाहरणं प्रतिपादयत ।

6. एकस्य संक्षिप्त टिप्पणी देया : 5

क) वाक्यस्य स्वरूपम्

ख) अभिधा ।

7. चतुर्णामलंकाराणां सोदाहरणं लक्षण-समन्वयं कुरुत : 5 × 4

क) अनुप्रास:

ख) उत्प्रेक्षा

ग) निदर्शना

घ) अपह्नुति:

ङ) विभावना

च) समासोक्ति: ।

2019

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions.

1. चतुर्णां व्याख्यां कुरुत । 5 × 4

क) प्रतिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा

ख) कर्मणि द्वितीया

ग) अकथितञ्च

घ) अन्तराऽन्तरेणयुक्ते

ङ) अनुर्लक्षणे

च) अधिशीङ्स्थाऽसां कर्म ।

2. द्वयो: व्याख्यां कुरुत : 5 × 2

क) तमब्ग्रहणं किम् ? गङ्गायां घोष: ।

ख) अपगर्वे किम् ? मासमधीत: नायात: ।

ग) प्रकृत्यादिभ्य उपसंख्यानम् ।

3. चतुर्णां व्याख्या कुरुत । 5 × 4

क) धारेरुत्तमर्णः

ख) क्रुधद्रुहोरूपसृष्टयोः कर्म

ग) प्रत्याङभ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्त्ता

घ) उत्पातेन ज्ञापिते च

ङ) तुमर्थाच्च भाववचनात्

च) उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी ।

4. एकस्य भागस्य उत्कलभाषया आङ्गलभाषया वा अनुवादं कुरुत : 30

सिंहासनं समारोढुकामं भोजम् एका पुत्तलिका कथयति-भो राजन् ! श्रूयताम् । विक्रमे राज्यं कुर्वति भूमण्डले पिशुनाः तस्कराः पापकर्मनिरता नासन् । एकदा विक्रमादित्यो राज्यभारं मन्त्रिषु निधाय स्वयं योगिवेषेण देशान्तरं निर्गतः । पर्यटन् स एकस्मिन् दिवसे यदा महारण्यमध्ये प्रविशत्, तदा सूर्योऽस्तं गतः । तद् दृष्ट्वा स वृक्षमूलमेकमाश्रित्य रात्रौ स्थितः । तस्य वृक्षस्य उपरि चिरञ्जीविनामा कश्चिद् वृद्ध पक्षिराज आसीत् । तस्य पुत्राः पौत्राश्च देशांतर गत्वा स्वोदरपूरणं विधाय सायंकाले एकैकं फलमादाय तस्मै वृद्धाय प्रयच्छन्ति स्म । ततो रात्रौ चिरञ्जीवी सुखेनोपविष्टः अपृच्छत्–'भो पुत्राः ! युष्मभिः नानादेशान् पर्यटदिभः किं चित्रं दृष्टम् ?

अथवा

रुपयौवनसम्पन्ना विशालकुलसम्भवा: ।
विद्याहीन न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुका: ।।
अजरामरवत्प्राज्ञो विद्यामर्थं च चिन्तयेत् ।
गृहीत इस केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् ।।
धर्मार्थकाममोक्षाणां यस्यैकोऽपि न विद्यते ।
अजागलस्तनस्येव तस्य जन्म निरर्थकम् ।।
देशे देशे कलत्राणि देशे देशे च बान्धवा: ।
तं तु देशं न पश्यामि यत्र भ्राता सहोदर: ।।

2021

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. अलकां यावत् मेघस्य मार्ग वर्णयत । 10

अथवा

कालिदासदिशा उज्जयिनी वर्णयत ।

2. केषांचि त्रयाणां उत्तरं संक्षेपेण कुरुत : 5 × 3

क) यक्षः कथं मेघं स्वागतं व्याजहार ?

ख) के कथं च मेघस्य सहायाः भविष्यन्ति ?

ग) मेघे अरूढ़े आम्रकुटस्य शोभां वर्णयत ।

घ) आगते मेघे दशार्णनां शोभां वर्णयत ।

ङ) महाकाल पुण्यक्षेत्रे मेघः किं करिष्यति ।

3. सप्रसंगं व्याख्या कार्य्या : 8

धूमज्योतिसलिलमरुतां सन्निपातः क्व मेघः

सन्देशार्थाः क्वपटुकरणैः प्राणिभिः प्रपणीयाः ।

इत्यौत्सुकयादपरिगणयन् गुह्यकस्त ययाचे

कामार्त्त हि प्रकृतिकृपणाश्चेनाचेतनेषु ।।

अथवा

[Turn Over

वक्रः पन्था यदपि भवतः प्रस्थितस्योत्तराशां
सौधोत्संगप्रणयविमुखा मा स्म शूरुज्जयिन्याः ।
विद्युद्दाम स्फुरितचकितैस्तत्र पौराङ्गनानां
लोलापांगैय दि न रमसे लोचनै वा चतोऽसि ।।

4. अनुवादः कार्य्यः मातृभाषया : 7

तां चावश्यं दिवसगणनातत्परामेकपत्नी
मव्यापन्नामविहतगतिद्रक्ष्यसि भ्रतृजायाम् ।
आशावन्धः कुसुमसदृशं प्रयशो हयङ्गनानां
सद्यपाति प्रणयिहृदयं विप्रयोगे रुणद्धि ।।

अथवा

तां कस्याचित् भवनवल्लभौ सुप्तपरावतायां
नीत्वा रात्रिं चिर विलसनात् खिन्नविद्युत् कलत्रः ।
दृष्टे सूर्य्ये पुनरपि भवान् वाहयेदधवशेष
मन्दायन्ते न खलु सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः ।।

5. गीतिकाव्येषु गीतगोविन्दस्य स्थानं विचारयत । 10

अथवा

भर्तुहरेः शतक त्रयं वर्णयत ।

6. मध्यकाव्यस्य उद्भवं विकासं च वर्णयत । 15

अथवा

पंचतन्त्रस्य महत्वं प्रतिपादयत ।

7. केषांचित् त्रयाणां टिप्पणी लिखत : 5 × 3

क) नलचम्पुः

ख) हितोपदेशः

ग) ऋतुसंहारम्

घ) वेतालपंचविंशतिः

ङ) दशकुमारचरितम्

च) चम्पुकाव्यम् ।

2021

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. सोदाहरणं चतुर्णां सूत्राणां व्याख्या कार्य्या : 5 × 4

क) इको गुणवृद्धी

ख) अचश्च

ग) आद्यन्तो टकितौ

घ) षष्ठी स्थानेयोगा

ङ) तस्मादित्युत्तरस्य

च) आलोऽन्त्यस्य

छ) आदिः परस्य ।

2. काव्य प्रयोजनं विचारयत । 12

अथवा

काव्यलक्षणं विचारयत ।

3. द्वयो टिप्पणी लिखत : 4 × 2

क) काव्यहेतु:

ख) वाक्यम्,

ग) काव्यभेद: ।

4. विश्वनाथानुसारं लक्षणां विचारयत । 12

अथवा

विश्वनाथ दिशा व्यञ्जनाया: महत्वं आलोचयत ।

5. द्वयो टिप्पणी लिखत : 4 × 2

क) लक्षणा

ख) अविधा

ग) पदस्य संज्ञा ।

6. केषांचित् चतुर्णाम् अलंकाराणां लक्षणं उदाहरणं च लिखत : 5 × 4

अनुप्रास:, यमकम्, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, अपह्नुति:, अर्थान्तरन्यास: ।

2021

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer ***all*** questions

1. **चतुर्णां** सोदाहरणं व्याख्या करणीया : 5 × 4

क) प्रातिपदिकार्थ लिंगपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा ।

ख) कर्तुरीप्सिततमं कर्म ।

ग) तथायुक्तं चानीप्सितम् ।

घ) कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे ।

ङ) अधिशीङ्स्थासां कर्म ।

2. अधोदत्तेषु **चतुर्णां** सोदाहरणं व्याख्यात : 5 × 4

क) साधकतमं करणम् ।

ख) दिवः कर्म च ।

ग) अपवर्गे तृतीया ।

घ) हेतौ ।

ङ) सहयुक्तेऽप्रधाने ।

3. अधोदत्तेषु चतुर्णां सोदाहरणं व्याख्यात : 5 × 4

क) क्रियया यमभिप्रैति सोऽपि सम्प्रदानम् ।

ख) रुच्यर्थानां प्रीयमाणः ।

ग) क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म ।

घ) उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्वलीयसी ।

ङ) स्पृहेरीप्सितः ।

4. अधोदत्तं अनुच्छेदं उत्कल भाषया अनुद्यताम् : 20

देवाः मानवाः दानवाः च प्रजापतेः पुत्राः । एकदा ते पितरं प्रजापतिम् उपसृत्य प्रार्थयामासुः । भगवन्, अस्मभ्यम् उपदेशं देहि । प्रजापतिः 'द' इति त्रिवारं सूत्ररूपेण उच्चारितवान् । एतेन ते सन्तुष्टाः । देवाः उपदेशसूत्रं ज्ञातवन्तः । ते स्वर्गे सुखरताः विलासप्रियाः । तेषां कृते आत्मनिग्रहः आवश्यकः । द-दाम्यत इन्द्रियदमनं कुरुत इत्यर्थं ते गृहितवन्तः । मानवाः स्वार्थपराः दानविमुखाः । तेषां निमित्तं दानम् प्रयोजनम् । अतः, द-दत्त । दानादिना परोपकारं कुरुत इत्यर्थं ते अवगतवन्तः । दानवाः निष्ठुराः । नदर्थं दया हि परमो धर्मः । अतः, द-दयध्वम् इत्यर्थं ते ज्ञातवन्तः ।

अथवा

एकदा कश्चिद् राजा मृगयां कर्तुं वनं प्रविष्टः । अपराह्णं यावद वने न किमपि स-त्त्वम् आसादितवान् । विफलेमनोरथः सन् यदा स प्रत्यवर्तते तदा मार्गे एकस्माद् वृक्षकोटरात् शुकशावकद्वयं प्राप्त स सन्तुष्टः । एकं शावकं कस्मैचिद् आचार्य्यय अन्यं कस्मैचिद् व्याधाय च पोषणार्थं सदत्तवान् । एवं षण्मासाः व्यतीताः । ततः स शाबकद्वयं द्रष्टुं गतवान् । आचार्य भवने पालितः शुकः गुरुकुलानुरूपं वचनानि अभ्यस्तवान् । सः अतिथिं दृष्ट्वा मधुरैः वचनैः स्वागतं निवेदितवान् । व्याधगृहे वर्धितः शुकः कटुभिः अपशव्दैः सम्बोधनं कृतवान् । एवं शुकयोः पृथक् व्यवहारेण नृपतिः विस्मयाविष्टः अभवत् । सुष्टु वक्तुं शक्यते - प्रभावः परिवेशस्य परिवारे हि जायते ।

2021

Full Marks - 80

Time - 3 hours

The figures in the right-hand margin indicate marks

Answer *all* questions

1. कथाकाव्येषु हितोपदेशस्य स्थानं विचारयत । 16

अथवा

मृगजम्वुकयोः कथां वर्णयत ।

2. द्वयो टिप्पणी लिखत : 5 × 2

क) हितोपदेशस्य प्रस्थावना

ख) विद्यायाः महत्वम

ग) वृद्धव्याघ्र-पथिकयोः कथां वर्णयत ।

घ) गुणी पुत्रस्य लक्षणम् विचारयत ।

3. उत्कल भाषया अनुद्यताम् : 6

अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकम् ।
सर्वस्य लायनं शास्त्रं यस्य नास्ति अन्धत्व सः ।।

अथवा

मातामित्रं पिता चेति स्वभावात् त्रितयं हितम् ।
कार्यकारणतश्चान्ये भवन्ति हितबुद्धयः ।।

[Turn Over

4. चतुर्णां शव्दरूपाणि लिखत : 2 × 4

क) 'वालकं' शव्दस्य तृतीया वहुवचने -

ख) 'मुनि' द्वितीया वहुवचने -

ग) 'मातृ' चतुर्थी एकवचने -

घ) 'नदी' सप्तमी एकवचने -

ङ) 'तद्' (स्त्री) प्रथमा वहुवचने -

च) 'साधु' षष्ठी वहुवचने -

5. यक्ष प्रश्नस्य सारं लिखत । 16

अथवा

यक्षप्रश्नस्य केषांचित् दश प्रश्नानां मूल्यवोधं विचारयत ।

6. सप्रसंग व्याख्या करणीया : 10

स्वधर्मे स्थिरता स्थर्यं धैर्य मिन्द्रियनिग्रहः ।
स्नानं मनोमलत्यागो दानं वै भूतरक्षणम् ।।

अथवा

तपः स्वधर्मवर्तित्वं मनसो दमनं दमः ।
क्षमा द्वन्द्वसहिष्णुत्वं ह्रीरकार्यनिवर्तनम् ।।

7. मातृभाषाया अनुध्याताम् : 6

किंस्वित् प्रवसतो मित्रं किं स्विन्मित्रं गृहे सतः ।
आतुरस्य च किं मित्रं किं स्विन्मित्र मरिष्यतः ।।

अथवा

स ददर्श हतान् भ्रातृन ल्लोकपालानिवच्युतान् ।
युगान्ते समनुप्राप्तै शक्रप्रतिमगौरवान् ।।

8. केषांचि **चतुर्णां** धातुरूपाणि लिखत : 2 × 4

क) 'दा' - लटि प्रथम पुरुष बहुवचने -

ख) 'सेव्' - लोटि मध्यम पुरुष एकवचने -

ग) 'कृ' - लंङि प्रथम पुरुष एकवचने -

घ) 'पा' - लृटि उत्तम पुरुष वहुवचने -

ङ) 'हन्' - लटि प्रथम पुरुष वहुवचने -

च) 'शृ' - लोटि मध्यम पुरुष एकवचने -